

BESLUT

2015-04-27

Dnr: 14/02894

SAKEN

Studio Ett, P1, 2014-12-01, inslag om Edward Snowden; fråga om opartiskhet

BESLUT

Inslaget fälls. Granskningsnämnden anser att det strider mot kravet på opartiskhet.

FÖRELÄGGANDE

Sveriges Radio ska på lämpligt sätt offentliggöra nämndens beslut.

INSLAGET

Inslaget handlade om priset Right Livelihood Award som hade tilldelats visselblåsaren Edward Snowden och *Studio Ett* sände direkt från prisceremonin som pågick i riksdagen. Edward Snowden var själv inte på plats utan medverkade via en länk från Ryssland. Inledningsvis hördes delar av Edward Snowdens tal därefter följde en telefonintervju med *Ekots* grävchef NN, som närvarade på ceremonin. Bland annat sades följande.

(Pgl. 1) – Och det här priset brukar ju kallas för det alternativa nobelpriset. Snowden han får det för att han som det heter i motiveringen: "Med stort mod och skicklighet har avslöjat en statlig övervakning av hittills oanad omfattning" bland annat. Vi har nu med oss NN, som är grävchef på *Ekot* och har bevakat Edward Snowdens avslöjanden... och har lyssnat... hej NN. (NN) – Hej, hej. (Pgl. 1) – Du, kunde du uppfatta lite bättre än vad vi gjorde vad det var Snowden sa så här långt? (NN) – Jo, men han uttryckte någonting väldigt fint tycker jag, han sa "det finns anledning att ha hopp", trots den situation som han befinner sig i och som vi andra befinner oss i med det han har avslöjat och det tycker jag var roligt att höra. Han sa just det där som är så påtagligt, nämligen jag blev kallad en spion, jag blev kallad en förrädare när jag gick ut med de här uppgifterna, det var till och med folk som satt i Fox News och tyckte att de skulle hugga huvudet av honom. I dag kan man ju, hörde jag häromdagen, att man kan se på bussarna i Washington D.C. i Amerikas huvudstad; "Tack Edward Snowden". Man ser republikanska senatorer som går ut och säger samma sak, att den här killen har faktiskt försvarat den amerikanska grundlagen. Det där tycker jag är väldigt, väldigt roligt och inspirerande och kul, därför att jag håller ju med fullt ut med mina 25 år som undersökande journalist, jag kan inte säga något annat än att det som Snowden har

gjort är fantastiskt. (Pgl. 1) – Du vi kom in ganska tidigt i talet här, efter att han hade börjat prata, hur var reaktionerna i riksdagen där du är? (NN) – Ja, men jag har ju sprungit till en studio för att kunna prata med er så jag fick inte se det men jag vet att förväntningarna var väldigt stora och det var högtidligt. Inte minst så tog ju Alan Rusbridger från The Guardian, som ju var den som publicerade mycket av Snowdens material, mot priset innan... och det innan vi bröt där och det, det var väldigt högtidligt, det var nobelpriskänsla, och det var hedrande. (Pgl. 2) – Fick du någon känsla av vad priset kan betyda för Edward Snowden själv? (NN) – Nej det... så långt hann jag inte för jag hörde inte vad han svarade på de frågorna [...]. (Pgl. 2) – Finns det något liknande avslöjande som går att jämföra detta med, tycker du? (NN) – Ja, men det sitter en annan kille i salen som jag hoppas springa tillbaka och kunna hälsa på. En legendar, Daniel Ellsberg, som ju jobbade på Pentagon och gick till New York Times med avslöjandet om, vad som egentligen låg bakom Vietnamkriget, det amerikanska orättfärdiga Vietnamkriget. När han avslöjade det så var ju det en händelse som minst lika, alltså av lika stor dignitet som det som Snowden har gjort. (Pgl 2) – Det som kallas "the Pentagon Papers", va? (NN) – Ja, precis. Han sitter i salen där så jag hoppas jag hinner fånga honom. (Pgl. 2) – Innan du springer i väg bara, har Snowden släppt allt nu tror du eller finns det mer? (NN) – Jag vet att det finns mer, inte därför att Snowden ska släppa mer, därför jag vet ju vad som finns i skokartongen. Vi har ju fått titta i den. (Pgl 2) – Det låter lovande. (NN) – Ja, men vi måste ha hjälp. Det finns mycket allvarliga missförhållanden som vi inte har lyckats offentliggöra ännu, men vi behöver hjälp från fler Snowden. Men de måste sitta inne i det svenska systemet. (Pgl 1) – Du NN, dagens stora samtalsämne i Sverige är ju också det här med huruvida Snowden eventuellt skulle få komma hit och kunna få asyl i Sverige. Vad tror du om det [...] kan omvärldens syn ändra sig så att han kan få möjlighet att bo någon annanstans än i Ryssland? (NN) – Ja, men så måste det bli. Det är ofattbart att vi inte har erbjudit honom asyl. Det är en skam och det är självklart, killen är förföljd, han har blivit av med sitt pass från det land som han har vittnat mot och han hotas ju av dödsstraff där ett tag, i alla fall i debatten. Att... att han bara får asyl i ett land som Ryssland, det är ju en skam. Vi vet ju alla vad det landet representerar i dag. Stora demokratiska problem, väldigt aggressiv hållning och att det är de som ska skydda en sådan här visselblåsare som gör oss så stora tjänster, det tycker jag är ofattbart. Och den här debatten måste ju bara fortsätta. Jag säger som Jakob von Uexkull, han som delade ut priset här att jag hoppas att Edward kan komma hit och hämta sitt pris, det är han värd.

ANMÄLAN

Anmälaren är kritisk till flera av NN:s uttalanden och anser att de inte var objektiva och att NN gav uttryck för sin personliga uppfattning. Vidare beskrev NN Vietnamkriget som "orättfärdigt".

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

Sveriges Radio (SR) anser att inslaget överensstämmer med kravet på opartiskhet och anför bland annat följande.

Lyssnarna fick inledningsvis höra Edward Snowden tala och han framhöll då att det fanns anledning att känna hopp. Han menade att han märkt en förändring hos den amerikanska allmänheten, och till viss del regeringen, när det gällde synen på hans agerande. *Ekots* grävchef NN intervjuades i direktsändning från prisutdelningen av Right Livelihood-priset. Priset som instiftades år 1980 delas ut till människor som anses arbeta praktiskt för jordens och dess invånares bästa.

Priset delas ut i Riksdagshuset i Stockholm i början av december varje år och kallas ibland ”det alternativa Nobelpriset”. NN ombads att kommentera delar av det tal som Edward Snowden gav via länk på prisutdelningen samtidigt som det fortfarande pågick. För att förstå NN utgångspunkt måste hans uttalanden ges följande bakgrund.

Edward Snowden är en nu 31-årig före detta medarbetare i den amerikanska underrättelseorganisationen NSA. Edward Snowden upptäckte under sin tid på NSA att myndigheten konsekvent bröt mot amerikanska lagar när man avlyssnade medborgare i och utanför USA. Av Edward Snowdens dokument framgick bland annat att NSA haft tillgång till flera företags servrar för att övervaka webbtrafiken. Bland företagen fanns Google, Facebook, Apple och Microsoft. Det framgick att NSA hade samlat in inloggningsuppgifter, e-post och meddelanden på sociala nätverk. Även telefonbolag i USA hade tvingats ge information om sina kunders telefonsamtal. Detta ledde Edward Snowden till att fatta beslutet att bli en så kallad visselblåsare. Edward Snowdens avslöjande stod dock i strid med den sekretessreglering som han arbetade under. Trots det valde han att avslöja informationen och riskerade därmed hårda straff för spioneri. De uppgifter han avslöjade gav genomslag över hela världen och Edward Snowden har blivit en symbol för visselblåsare globalt. Edward Snowden lever numera under påtvingad och tidsbegränsad asyl i Ryssland eftersom han fruktar för att han inte kommer få en rättvis juridisk prövning om han återvänder till sitt hemland. Det senare har Edward Snowden så sent som i mars gett uttryck för i en intervju med nyhetsbyrån Reuters.

Det finns andra exempel på så kallade visselblåsare som i USA har fått betala ett mycket högt pris för sina avslöjanden. Daniel Ellsberg, som avslöjade den hemliga amerikanska strategin under Vietnamkriget och Chelsea/Bradley Manning, källan till informationen om USA:s agerande under kriget i Irak är två exempel. Den senare förmedlade bilder till allmänheten som visade hur amerikanska attackhelikoptrar sköt ihjäl civila inklusive barn och även journalister. Därefter utsattes Chelsea/Bradley Manning för tortyrliknande förhållanden under de elva månader han hölls isolerad på en militärbas eftersom USA misstänkte att han var en av Wikileaks källor. Chelsea/Bradley Manning dömdes till 35 års fängelse av en militärdomstol. FN har senare formellt kritiserat USA för isoleringen av Chelsea/Bradley Manning och kallat den tortyrlik, inhuman och grym.

Det var mot bakgrund av denna kunskap om tidigare fall som NN uttalade sig. Det finns grund att utgå ifrån att Edward Snowdens antagande, att hans skulle behandlas illa kanske till och med i strid med internationella konventioner, stämmer. Därför ansåg NN att Edward Snowden borde ges asyl i Sverige.

SR:s medarbetare får inte enligt opartiskhetskravet ta ställning i kontroversiella frågor. Att ta ställning för rätten att lämna information till medier i syfte att

bland annat motverka olaglig verksamhet och påtala missförhållanden inom statliga organisationer kan dock inte i sig anses vara en kontroversiell fråga. Det är i linje med de svenska yttrandefrihetsgrundlagarna där ett starkt skydd för meddelare är en central princip och en förutsättning för fri publicistik. Meddelarfriheten är avgörande för att media ska kunna fullgöra sina demokratiska funktioner. Utöver detta vill SR framhålla att det över huvud taget inte finns något konkret asylärende hos svenska myndigheter att ta ställning i när det gäller Edward Snowden.

NN är sedan länge väl insatt i fallet Edward Snowden. Han är den enda svenska journalist som getts tillgång till det unika Snowden-materialet och är därmed den enda som kunnat rapportera om det innehåll som hänfört sig till Sverige. Skälen till att just NN fick tillgång var på grund av att han är en Sveriges främsta experter på anonymitetsskydd och digitalt källskydd. I denna roll anlitas han ofta som föreläsare på universitet och redaktioner, såväl inom Sverige som internationellt. Han medverkade således i *Studio Ett* främst som en expert på området källskydd och Edward Snowden.

Angående uttalandet om att Vietnamkriget var ”orättfärdigt” vill SR framhålla följande. Uttalandet gjordes i förbigående i en direktsändning i samband med att NN talade om en annan välkänd visseblåsare, nämligen ovan nämnda Daniel Ellsberg, som också var med på prisutdelningen. Kriget utkämpades i skuggan av den amerikanska dominoteorin och skälen till att USA gick in i det pågående inbördeskriget har ifrågasatts av många. USA:s krigföring i Vietnam drabbade den civila vietnamesiska befolkningen mycket hårt. Framförallt uppmärksammades massbombningen av huvudstaden Hanoi med omnejd julen år 1972 där de civila offren var många liksom skador på infrastrukturen och byggnader såsom skolor och sjukhus. Anfallet genomfördes trots att USA och Vietnam inlett fredsförhandlingar. Detta fick den svenska regeringen att kritisera USA så starkt att USA valde att ta hem sin ambassadör. USA:s agerande under både Vietnam- och Koreakrigen resulterade också år 1977 i två tilläggsprotokoll till Genèvekonventionerna till skydd för krigets offer. Ur ett historiskt perspektiv kan man därför konstatera att det finns stöd för uppfattningen att USA:s krig i Vietnam delvis var oförenligt med proportionalitetsprincipen inom folkrätten. Det var med detta i åtanke som kriget i sammanhanget beskrevs som ”orättfärdigt”. I direktsändningssituationen fanns inte utrymme att nyansera detta uttalande ytterligare.

AKTUELLA BESTÄMMELSER

SR ska utöva sändningsrätten opartiskt och med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i radion (14 § i sändningstillståndet). Kravet på opartiskhet tillämpas enligt granskningsnämndens praxis i princip fullt ut på programledare, reportrar och andra som genom sin ställning i ett program kan uppfattas som företrädare för programföretaget. Bestämmelsen innebär

bland annat att en programledare eller reporter inte får göra värderande uttalanden eller ta ställning i kontroversiella frågor.

Av betydelse för bedömningen är också bestämmelsen om att SR ska stimulera till debatt, kommentera och belysa händelser och skeenden samt granska myndigheter, organisationer och företag som har inflytande på beslut som rör medborgarna (8 § i sändningstillståndet). Denna skyldighet innebär enligt granskningsnämndens praxis att ett program eller inslag kan ha en kritisk infallsvinkel utan att strida mot kravet på opartiskhet. Med kommentarsskyldigheten följer ett visst utrymme för värderande omdömen.

Granskningsnämnden får besluta att ett programföretag som brutit mot villkor i sitt sändningstillstånd på lämpligt sätt ska offentliggöra nämndens beslut (17 kap. 10 § radio- och tv-lagen).

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Granskningsnämnden konstaterar inledningsvis att NN är en sådan företrädare för SR för vilken kravet på opartiskhet gäller fullt ut och att NN uttryckte sig i värderande och mycket positiva ordalag om Edward Snowdens avslöjanden. Frågan om rätten att lämna information till media i syfte att bland annat påtala allvarliga missförhållanden kan generellt sett inte anses vara kontroversiell. Nämnden anser vidare att NN inte tog direkt ställning i frågan om Edward Snowdens agerande varit brottsligt eller inte. NN:s uttalanden i detta avseende kan mot denna bakgrund inte anses utgöra något ställningstagande som strider mot kravet på opartiskhet.

I inslaget sa NN vidare att han ansåg att det var ofattbart och en skam att Sverige inte hade erbjudit Edward Snowden asyl. Även om det är som SR framhåller, att det inte finns något konkret asylärende hos svenska myndigheter, så får uttalandet anses vara kontroversiellt. Enligt nämndens mening ankommer det inte på en företrädare för programföretaget att på ett sådant sätt ge uttryck för närmast personliga åsikter. NN:s uttalanden gick enligt nämnden utöver vad som kan accepteras inom ramen för kommentarsskyldigheten. Inslaget strider därför i detta avseende mot kravet på opartiskhet i SR:s sändningstillstånd.

Nämnden anser dock att NN:s beskrivning av Vietnamkriget som orättfärdigt inte medför att inslaget även strider mot kravet på opartiskhet i detta avseende.

Detta beslut har fattats av Henrik Jermsten, Leif Hedman, Jan Holmberg och Nedjma Chaouche efter föredragning av Tarek Touma.

På granskningsnämndens vägnar

Henrik Jermsten

Tarek Touma